

Cambel, Samuel

**Leninská teória prerastania revolúcie - ideový základ víťazstva
socialistickej revolúcie v Československu**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1980, vol. 29, iss. C27, pp. [295]-303

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102782>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
provides access to digitized documents strictly for personal use, unless
otherwise specified.

SAMUEL CABEL

LENINSKÁ TEÓRIA PRERASTANIA REVOLÚCIE – IDEOVÝ ZÁKLAD VÍŤAZSTVA SOCIALISTICKEJ REVOLÚCIE V ČESKOSLOVENSKU

V dejinách je nemálo veľkých, všeobecne uznávaných medzníkov, ktoré natrvalo ovplyvnili spoločenský vývoj vo svete a zasiahli aj do vývinu našich národov. Takouto udalosťou bola predovšetkým Veľká októbrová socialistická revolúcia, ktorá znamenala prelom v svetovom meradle, zahájila novú éru v dejinách ľudstva a inšpirovala aj pracujúce masy českého a slovenského národa. Zápas o sociálne a národné oslobodenie našich národov na sklonku druhej svetovej vojny vyústil v protifašistické demokratické a národné revolúcie, ktoré v strednej a juhovýchodnej Európe a v mnohých krajinách Ázie prerástli postupne v revolúcie socialistické. Zvláštnosťou vývoja v Československu pritom bolo, že socialistická revolúcia po prvýkrát v dejinách priviedla k moci robotnícku triedu v priemyselnej krajine, s rozvinutými výrobnými vzťahmi, početnými maloburžoáznyimi vrstvami a silnými tradíciami buržoáznej demokracie.

Porážka buržoázie a víťazstvo československého ľudu vo februári 1948, ktoré dovŕšilo proces prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú, sa nám tak v odstupe rokov javí ako významný internacionálny vklad československej robotníckej triedy pre svetový revolučný proces, ako výsledok úsilia Komunistickej strany Československa o tvorivé uplatňovanie marxizmu-leninizmu v našich konkrétnych podmienkach.

Pri hodnotení významu leninizmu pre víťazstvo našej revolúcie treba nam vidieť všeobecne platné nemenné a trvalé hodnoty socializmu, ale aj svojráznosti a národné špecifiká. Fakty našej revolúcie treba skúmať v širokých súvislostiach vnútropolitického a medzinárodného vývoja, v dialektickej jednote pôsobenia vnútorných a vonkajších činiteľov, ako vyústenie dlhoročného boja československého proletariátu proti kapitálu a zároveň aj ako súčasť celkového pohybu doľava, ktorý po druhej svetovej vojne zaznamenala celá Európa a značná časť Ázie. Historická kontinuita triednych a ideových cieľov Októbra a československého Februára dáva možnosť komparácie, možnosť poznať silu leninských myšlienok o socialistickej revolúcii, uvedomiť si medzinárodný význam skúseností ruských

boľševikov, ich taktiky a stratégie v období pred Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou a zároveň ukázať, ako sa zhostila úlohy hegemoná revolúcie československá robotnícka trieda a jej predvoj — Komunistická strana Československa. Ide pritom aj o to reagovať na názory pravicových revizionistov, ktorí spochybňujú všeobecne platné zásady leninského učenia o socialistickej revolúcii a o budovaní socialistickej spoločnosti overeného praxou Komunistickej strany Sovietskeho zväzu.

Ideologickou platformou, z ktorej KSČ v revolúcii vychádzala bola leninská teória socialistickej revolúcie preverená praxou troch ruských revolúcií. Jej jadrom je myšlienka prerastania revolúcie buržoáznodemokratickej v socialistickú vychádzajúca z množnosti spojiť boj za demokraciu s bojom za socializmus.

V. I. Lenin rozpracoval teóriu prerastania revolúcie demokratickej v revolúciu socialistickú v súvislosti s prvou ruskou revolúciou 1905—1907, v ktorej sa po prvýkrát v epoche imperializmu naskytila reálna možnosť prerastania revolúcie buržoáznodemokratickej v revolúciu socialistickú. Svoje názory rozviedol podrobne v práci „Dve taktiky sociálnej demokracie v demokratickej revolúcii“. Vychádzal v nej z podnetov zakladateľov vedeckého socializmu Karola Marxa a Fridricha Engelsa, ktorí už v polovici 19. storočia vystihli, že zatiaľ čo v období raného kapitalizmu boli demokratické premeny oddelené od socialistických dlhým historickým obdobím, v období rozvinutého kapitalizmu sa prechod od demokratických premien k premenám socialistickým stával už možným a to cestou permanentnej revolúcie.¹

Prechod kapitalizmu do štádia imperializmu zmenil i tu situáciu. Kým v období revolúcie 1848—1849 Marx len pripúšťal možnosť prerastania buržoáznodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú, v období monopolistického štádia kapitalizmu, v epoche proletárskych revolúcií, sa otázka permanentnej revolúcie stala naliehavým problémom.

K takémuto záveru dospel Lenin na základe analýzy pomeru triednych síl v období imperializmu i dosiahnutého stupňa zospoločnenšenia výroby. Z toho mu zároveň vyplynulo, že zmenené objektívne podmienky si vyžadujú hegemoniu proletariátu v buržoáznodemokratickej revolúcii, ktorá sa môže uplatniť v úzkom zväzku s roľníctvom a za predpokladu, že na čele proletariátu stojí revolučná marxisticko-leninská strana. Už samotná formulácia vedúcej úlohy robotníckej triedy v buržoáznodemokratickej revolúcii bola celkom novým teoretickým záverom, ktorý umožnil Leninovi rozpracovať teóriu prerastania demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

V duchu Marxovho učenia o nepretržitej revolúcii upozorňuje Lenin na dôležitosť vyhľadávania takých foriem prechodu a priblíženia k socialistickej revolúcii, ktoré by získali široké ľudové masy na stranu revolučnej avantgardy. A práve v tejto metóde hľadania cesty od buržoáznodemokratickej revolúcie k revolúcii socialistickej spočíva hlavný prínos Leninovej teórie socialistickej revolúcie pre celé medzinárodné robotnícke a komunistické hnutie a ak sa zamyslíme nad vývojom, ktorým robotnícke hnutie

¹ K. Marx, F. Engels: *Vybrané spisy v piatich zväzkoch*, zv. 2, Bratislava 1977, s. 107—108.

prešlo od Októbrovej revolúcie do súčasnosti, otázka prístupu k socialistickej revolúcii bola v uplynulých šesťdesiatych rokoch najzložitejším problémom celého hnutia. Šlo tu v podstate o to, ako získať na stranu proletárskej avantgardy a za podporu jej revolučného programu široké masy pracujúceho ľudu. Už v „Dvoch taktikách“ Lenin ukázal, že hlavným umením avantgardy je umenie nájsť takú formu prístupu k socialistickej revolúcii a také akčné heslá, ktoré by vyburcovali ľudové masy k boju, ktoré by týmto masám umožnili na vlastných politických skúsenostiach poznať, kde je ich miesto. Tak už v roku 1905 odhalil V. I. Lenin to, čo neskôr v „Detskej nemoci «ľavičiarstva» v komunizme“ nazval základným zákonom všetkých veľkých revolúcií.

Udalosti revolučného sedemnásteho roku potvrdili správnosť pôvodných Leninových koncepcií a ďalej rozvinuli jeho učenie o socialistickej revolúcii. Na pozadí udalostí Veľkého októbra padli nielen „argumenty“ menševikov a ďalších oportunistov II. internacionály známe ešte z Leninovej polemiky v „Dvoch taktikách“, ale i tézy Trockého „permanentnej revolúcie“, i námietky Zinovieva a Kameneva proti Aprílovým tézám a bezprostredne pred októbrovým petrohradským ozbrojeným povstaním proti uznesení ÚV SDRS(b)R o prípravách na ozbrojené povstanie. Spoločným menovateľom protimarxistických názorov Trockého ale aj Zinovieva a Kameneva bolo stavovské chápanie úlohy proletariátu v revolúcii, nevier a v schopnosť proletariátu získať roľnícku chudobu a roľnícke masy za spojenca revolučného proletariátu v socialistickej revolúcii i nedocenenie revolučných schopností roľníctva. V konkrétnych podmienkach agrárneho Ruska to odkazovalo avantgardu revolučného proletariátu na vyčkávanie a riešenie otázky „kto z koho“ — v medzinárodných rozmeroch na aréne svetovej revolúcie proletariátu.² Inými slovami, podľa Trockého, socialistickej revolúcie v agrárnom Rusku nebola otázkou dňa, ale vzdialenej perspektívy závislej od „reálnej akcie európskeho proletariátu“; inak uznesenie navrhnuté 10. októbra 1917 na rokovaní ÚV SDRS(b)R Leninom — čiže: „ozbrojené povstanie je nevyhnutné a plne dozrelo“ — je hazardom, ktoré vsadilo celú budúcnosť ruskej revolúcie na jednu kartu (ako uviedli Kamenev a Zinoviev v liste členom bolševickej frakcie zjazdu sovietsk Severnej oblasti).³

Uvádžam názory Leninových kritikov najmä preto, lebo poukazujú na hlavnú stránku a jadro leninskej teórie socialistickej revolúcie — hegemoniu proletariátu a otázku spojencov proletariátu v revolúcii — a zároveň na jej medzinárodný význam i aktuálnosť odkazu teoretického diela V. I. Lenina pre druhé kolo socialistickej revolúcií, ktorej integrálnou časťou bola aj revolúcia v Československu a teda aj jej vyústenie: Február 1948. Napokon, nejde iba o históriu. Trockizmus pôsobí i dnes v podhubí západného sveta a „teóriám“ neotrockistov dáva sa tam veľká publicita. Takouto prácou je napríklad kniha západonemeckého trockistu I. Deutshera „Nedokončená revolúcia“. Autor v nej odmieta leninskú myšlienku o možnosti víťazstva socialistickej revolúcie v jednej, jednotlivej krajine

² L. Trockij, *Dějiny ruské revoluce 1905–1917*, zv. 1, Praha 1934, s. 14.

³ *Protokoly Centralnogo Komiteta RSDRP (b). Avgust 1917–fevral 1918*, Moskva 1958, s. 86–92.

a dokazuje, že v podmienkach ruského hospodárskeho života a nedosta- točnej vyspelosti krajiny mohla vzniknúť len revolúcia buržoázneho typu. Deutscher tvrdí, že februárová revolúcia v Rusku nebola završená, a že bolo preto v Októbri 1917 privčas hovoriť o socialistickej revolúcii a v sú- vislosti s Veľkou októbrovou socialisticou revolúciou píše o „fantóme“ socialistickej revolúcie, o oneskorenej buržoáznodemokratickej revolúcii.⁴

Tieto „teórie“, ich antisovietske a antikomunistické ostrie smerovalo a smeruje proti súčasnej politike Sovietskeho zväzu a štátov socialistickeho spoločenstva, má oslabiť autoritu ideí zrodených Veľkým októbrovom a re- tardovať proces formovania a upevňovania svetovej socialistickej sústavy. Nie je preto náhodné, že sa v Československu, v období hlbokoj spoločens- kej a vnútropolitckej krízy, ktorá vyústila roku 1968 v kontrarevolúcii, prejavil medzi stúpecami pravice taký veľký záujem o Trockého a jeho súčasných stúpecov, o ich vzťah k jeho odkazu. Na stránkach „Literár- ných listů“ a časopisu „Student“ vychádzali na pokračovanie hlavné partie Deutscherovej „Nedokončenej revolúcie“ a nakladateľstvo „Mladá fronta“ ju začalo pripravovať na vydanie.

Veľká októbrová socialisticá revolúcia vyvrátila gnozeologické i poli- tické korene Trockého teórie „permanentnej revolúcie“ i novodobých troc- kistických teórií. Spôsob, akým zvíťazila proletárska socialisticá revolúcia v Rusku, dal za pravdu Leninovi, ukázal, že i napriek kolísaniu a malobur- žoáznemu charakteru sa ruské roľníctvo čoraz viac stávalo spojencom re- volučného proletariátu, že roľnícka armáda na petrohradských uliciach bola tým „druhým vydaním sedliackej vojny“, ktorá pomohla ruskému proletariátu poraziť vojská Kerenského a rozhodnúť boj o moc vo svoj prospech.

Víťazstvo Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie nebolo teda iba die- lom zbraní, ale aj výsledok zrážky rôznych ideí, konfrontáciou koncepcií, ktoré sa pokúšali riešiť hlboké sociálne a triedne protirečenia. Ak z tejto tvrdej a nelútostnej konfrontácie vyšiel víťazne leninizmus, nebola to ná- hoda, či záležitosť hrstky sfanatizovaných boľševických vodcov zoskupe- ných okolo Lenina, výsledok „červeného teroru“ a „sprisahaneckej takti- ky“ — ako tvrdila buržoázna historiografia — ale výsledok vývoja kapita- lizmu, ktorý zákonite vyústil v socialisticú proletársku revolúciu. Stalo sa tak v Rusku, v krajine, ktorá sa ukázala najslabším článkom imperialis- tickej reťaze, kde boli protirečenia najostrejšie, buržoázia najslabšia a pro- letariát najpripravenejší.

Zvíťazila koncepcia, ktorá nebola obyčajnou kópiou Marxa a ktorá ne- lpela dogmaticky na litere „Kapitálu“. Vychádzala z jeho vedeckej metó- dy, dialektického a historického materializmu, a svojským spôsobom ana- lyzovala nové javy vo vývoji kapitalizmu a jeho ruskej podoby na začiat- ku 20. storočia. Vznikla ako dielo tvorivého ducha a mysliteľského génia V. I. Lenina a ako skúsenosť miliónov vykorisťovaných a utláčaných más, ktoré revolučná marxisticko-leninská strana ruského proletariátu privied- la k víťazstvu.

Keď sa V. I. Lenin v diele „Detská nemoc «ľavičiarstva» v komunizme“ zaoberal medzinárodným významom ruskej revolúcie, poukázal na to, že

⁴ Literární listy, r. 1968, čís. 17.

„ruský vzor ukazuje všetkým krajinám niečo, a to niečo veľmi podstatné z ich neodvratnej a neďalekej budúcnosti...“, že „v niektorých veľmi podstatných otázkach proletárskej revolúcie všetky krajiny nevyhnutne musia prejsť tým, čím prešlo Rusko“.⁵

Predpokladom víťazstva ideí socializmu v každej krajine je rešpektovanie týchto hlavných a podstatných zásad,⁶ ale zároveň aj konkrétnych špecifik, ktoré sa nevyhnutne pri prechode od kapitalizmu k socializmu v každej krajine vyskytujú. Národné odlišnosti, špecifčnosti sa však týkajú len foriem, nie vlastnej podstaty nového spoločenského systému a možno ich riešiť v nerozlučnej súvislosti s riešením „jednotnej medzinárodnetj úlohy“ proletariátu.⁷

Skúsenosti Októbrovej revolúcie, najmä však Leninove tézy o vzťahu medzi buržoáznodemokratickou a socialistickou revolúciou medzi demokraciou a socializmom, mali podstatný význam a boli ideovým a teoretickým východiskom pri stanovení stratégie a taktiky KSČ v národnooslobodzovacom hnutí i v boji za prerastanie národnej a demokratickej revolúcie v socialistickú. Bezprostrednou inšpiráciou na všestranné osvojenie si bohatstva leninizmu bol pre našu stranu VII. kongres Komunistickej internacionály a prejav Georgi Dimitrova, ktorý komunistom pripomenul nevyhnutnosť hľadať také formy prístupu k socialistickej revolúcii, ktoré by umožnili „aktívnu boľševickú politiku más a neobmedzovali sa len... na púhe výzvy do boja za diktatúru proletariátu“.⁸ Siedmy zjazd KSČ v apríli 1936 rozpracoval túto smernicu a ako najbližšiu úlohu vytýčil program boja na obranu republiky proti fašizmu. V hesle obrany republiky proti fašizmu sa podarilo KSČ skvelým spôsobom vyjadriť nerozlučnú spojitosť demokratického hnutia s proletárskym bojom za socializmus.⁹ Taktická línia VII. zjazdu KSČ bola konkrétnou aplikáciou leninských taktických zásad na danú situáciu v Československu. Orientácia na jednotný a ľudový front mala vyústiť v robotnícko-roľnícku vládu ako predstupeň k diktatúre proletariátu. Vláda jednotného a ľudového frontu bola vzhľadom k objektívnym podmienkam tej doby chápaná ako najvhodnejšia forma prístupu k socialistickej revolúcii.

Na túto leninskú koncepciu prístupu k socialistickej revolúcii nadviazalo komunistické hnutie i v rokoch protifašistického boja. Na rozdiel od vývoja v Rusku v roku 1917, v podmienkach druhej svetovej vojny, za existencie protihitlerovskej koalície a širokého národného frontu v okupovaných kapitalistických krajinách, nemohlo ísť o premenu vojny vo vojnu občiansku, ale bolo treba raziť heslo dôslednej porážky fašistických agresorov a premeny národnooslobodzovacieho hnutia vo vojnu revolučno-demokratickú. V týchto podmienkach moskevske vedenie KSČ ale aj Piate ilegálne vedenie KSS — ako o tom svedčí napríklad Vianočná dohoda z roku 1943¹⁰ — upúšťa od bezprostredného boja za socializmus a orien-

⁵ V. I. Lenin, *Vybrané spisy v piatich zväzkoch*, zv. 5, Bratislava 1973, s. 9–10 a 16.

⁶ Pozri tiež zväzok 3, s. 286.

⁷ *Tamže*, zväzok 5, s. 66.

⁸ G. Dimitrov, *Výber z prejavov a článkov*, Bratislava 1971, s. 215.

⁹ Kl. Gottwald, *Spisy*, zv. 7, Bratislava 1953, s. 135–136.

¹⁰ *Cesta ke Květnu. Dokumenty o vzniku a vývoji lidové demokracie v Československu do února 1948*, zv. I–I, Praha 1965, s. 72–73.

tuje stranu na takú formu priblíženia sa k socialistickej revolúcii, ktorá nezuzuje zálohy proletariátu, ale ktorá v priebehu ďalšieho vývoja umožní komunistom pred širokými masami pracujúcich odhaliť buržoáziu ako celok. Touto formou bola národná a demokratická revolúcia.

Na sklonku druhej svetovej vojny, po skúsenostiach Slovenského národného povstania, formuluje moskovské vedenie KSC program, ktorý vytýčil politický rámec i hĺbku hospodárskych a sociálnych reforiem prebiehajúcej revolúcie. Košický vládny program — ako sa tomuto dokumentu začalo neskôr hovoriť — nebol ešte socialistickým programom, načrtával iba úlohy národnej a demokratickej revolúcie. Bol tak demokratickým, že ho buržoázia nemohla nepriať a nepodpísať, ak sa nechcela naraz a predčasne demaskovať v očiach ľudu; bol však zároveň tak demokratickým, že jeho dôsledné uvedenie do života muselo odhaliť neúprimnosť postoja buržoáznych signatárov Košického vládneho programu a skôr — neskôr izolovať ich v národe. Boj o realizáciu demokratického revolučného programu, boj za získanie väčšiny národa na základe ich vlastných politických skúseností, bol bojom o hegemoniu robotníckej triedy v revolúcii, umožňoval prehľbovať stupeň demokratičnosti požiadaviek ľudových más a vo svojom dôsledku bol bojom o pokojné prerastanie demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Aký význam prikladalo moskovské vedenie KSC práve tejto stránke leninskej teórie socialistickej revolúcie, vidieť z toho, že ešte pred oslobodením Československa bola do češtiny preložená a vydaná Leninova kniha „Dve taktiky sociálnej demokracie v demokratickej revolúcii“, ktorá zohrala pri teoretickej príprave stranického aktívu v rokoch 1945—1948 veľmi významnú úlohu.

Konkrétny priebeh našej revolúcie dal plne za pravdu taktickým koncepciám a teoretickým východiskám moskovského vedenia KSC. Ich jadrom bola myšlienka Národného frontu ako politickej formy spolupráce všetkých vlasteneckých a demokratických síl krajiny vrátane časti buržoázie, ktorá nekolaborovala a orientovala sa na Beneša. Národný front nebol volebnou koalíciou politických strán v buržoáznom zmysle. Jeho súčasťou boli masové celonárodné organizácie, najmä odbory, antifašistické organizácie, zväz roľníkov atď. Vedúce postavenie v Národnom fronte vďaka úlohe v odboji mala robotnícka trieda a KSC. Hlavnou hybnou silou politiky Národného frontu bol zväzok robotníkov a roľníkov. V takomto poňatí predstavoval Národný front najúčinnější prostriedok a platformu k vedeniu ľudových más, k získaniu väčšiny národa a tým k prerastaniu demokratickej revolúcie v socialistickú.

Takáto politika vyžadovala veľa rozvahy a bolo ju treba prebojovať i vo vlastných radoch. Veď už roku 1945 sa ozývali hlasy subjektívne nesporne čestných revolucionárov, ktoré žiadali, aby namiesto vlády Národného frontu bola hneď nastolená vláda diktatúry proletariátu. Ani neskôr, v priebehu ostrých triednych zrážok rokov 1946—1948, najmä však jesene 1947, nechýbali požiadavky vyhnať z vlády predstaviteľov buržoázie a „odovzdať“ moc výlučne komunistickej strane.

Už na konferencii KSS v Košiciach (v apríli 1945) varoval Klement Gottwald stranu pred riešením otázky moci administratívnymi opatreniami. „Zatiaľ sme — hovorí Klement Gottwald — nútení s nimi spolupracovať a z toho aj vychádzajme. Predovšetkým v tejto strane (myslí sa Demokra-

tická strana) musíme diferencovať živly ako — tak demokratické... Sami vládnuť nemôžeme a ani oni nemôžu sami vládnuť. Oni nemôžu vládnuť bez nás a my bez nich. Pritom oni väčšmi bez nás než my bez nich. Zostáva nevyhnutnosť spolupráce s druhou politickou skupinou, ktorá je donútená na spoluprácu s nami.“¹¹ Gottwaldove slová zodpovedali pomeru triednych síl v československej revolúcii. KSČ ani neupadala do ľavičarskeho avanturizmu, ani nestrácala zo zreteľa revolučné socialistické ciele. Riadila sa dôsledne leninskou zásadou, že „bez uvedomelosti a organizovanosti nás, bez prípravy a výchovy v otvorenom triednom boji proti všetkej buržoázii nemôže byť o socialistickej revolúcii ani reč“. To neznamená — píše ďalej Lenin v „Dvoch taktikách“ — ústup od socialistickeho prevratu, ale „prvý krok k nemu jedine možným spôsobom, jedine správnu cestou, totiž cestou demokratickej republiky“.¹² Obdobie rokov 1945 až 1948 nebolo obdobím bezzásadovej politiky ideologického mieru s reformistami, buržoáznymi nacionalistami a klerikálmi, boli to roky neútočného boja marxizmu-leninizmu s antikomunizmom, revolúcie s kontrarevolúciou. Nešlo tu o žiadny špecifický československý model socialistickej revolúcie, založený na bezprincipiálnom politickom kompromise komunistov s ich buržoáznymi partnermi v Národnom fronte, na trvalej kombinácii súkromo-kapitalistického vlastníctva a znárodneného sektoru, nešlo o statický stav, ale o vedome riadený revolučný boj, o prerastanie revolúcie demokratickej v socialisticú.

Pri prerastaní národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú využíva KSČ leninskú taktiku rozvíjania revolúcie tlakom zhora i zdola zároveň, využívaním pozícií vo vláde, v Národnom zhromaždení a SNR. Komunisti presadzovali vo vláde a Zbore povereníkov progresívne opatrenia (roľnícke zákony, miliónárska daň, a i.), ktoré vyjadrovali záujmy nás, a akonáhle tieto návrhy narazili na odpor buržoázie obracali sa k masám pracujúceho ľudu, vysvetľujúc mu ich podstatu a triedny zmysel. Taktika Národného frontu bola tak politikou formovania robotnícko-roľníckeho zväzku, politikou upevňovania hegemonie robotníckej triedy v revolúcii. A podobne ako v Rusku i u nás sa stala hegemonia robotníckej triedy v robotnícko-roľníckom zväzku pred Februárom 1948 zárodkom a prechodným stupňom k diktatúre proletariátu.

Vďaka národným výborom mení sa po roku 1945 československý štát postupne z vlády nad ľudom vo vládu samého ľudu, mení sa sama kvalita demokracie. Demokracia dovedená revolučnou iniciatívou ľudu do dôsledkov stráca akúkoľvek formálnosť, prelamuje nevyhnutne rámec buržoáznej spoločnosti, obracia sa proti panstvu buržoázie a stáva sa demokraciou socialistickou. Dochádza k takému stupňu demokratizmu, o ktorom možno povedať Leninovými slovami, že sa „kvantita mení v kvalitu“.¹³ V tomto kvalitatívnom zvrate spočíva podstata leninskej teórie pokojného prerastania demokratickej revolúcie v socialisticú.

O tvorivom uplatňovaní tejto teórie v politike KSČ svedčí i naša skúsenosť s využitím buržoáznodemokratických inštitúcií v triednych zápasoch pred Februárom 1948. Zo všetkých krajín, ktoré po druhej svetovej

¹¹ Kl. Gottwald, *Spisy*, zv. 12, Bratislava 1955, s. 24 a 23–24.

¹² V. I. Lenin, *Vybrané spisy v piatich zväzkoch*, zv. 2, Bratislava 1973, s. 25.

¹³ *Tamže*, zv. 3, s. 338.

vojne nastúpili cestu k socializmu, sa svojou hospodárskou, sociálnou a politickou štruktúrou najviac od Ruska líšilo Československo. Iná bola stranícko-politická štruktúra, iný pomer triednych síl, iné formy triedneho a politického boja a bola iná aj medzinárodná situácia. Predovšetkým preto, že roku 1917 vládol kapitalizmus ešte na celom svete, kým roku 1945 existoval Sovietsky zväz a kapitalistický spoločenský systém sa zmietať v druhej etape všeobecnej krízy kapitalizmu. Boli tu ďalšie odlišnosti. U nás KSČ bola už v košickej vláde vedúcou silou, zatiaľ čo bolševici o účasti vo vláde (menševicko-eserskej) do októbra 1917 ani neuvažovali.

Osobitne sa v tejto súvislosti treba zmieniť o úlohe parlamentu, už aj preto že sa priamo dotýka histórie Februára. Inštitúcia buržoázneho parlamentu bola fašistami de facto zrušená a preto jeho obnova sa stala jednou z úloh národnej a demokratickej revolúcie. Keď koncom štyridsiateho roka a po voľbách v roku 1946 vstúpil do dejín povojnového Československa parlament — Ústavodarné národné zhromaždenie, došlo medzi robotníckou triedou a buržoáziou k boju o jeho funkciu a obsah. Robotnícka trieda usilovala sa o to, aby parlament, ako jedna z najvýraznejších politických tradícií a foriem minulosti, zmenil svoj pôvodný obsah, vymedzený ešte starou ústavou z roku 1920, aby sa zmenil v jeden z nástrojov robotníckej triedy, v jednu z pák ďalšieho rozvíjania revolúcie. Buržoázia sa naopak usilovala, aby s parlamentom bol obnovený i jeho starý obsah — buržoázny parlamentarizmus, a pokúšala sa ho zneužiť na zastavenie revolúcie, na revíziu jej výsledkov a vo februárových dňoch 1948 na reštauráciu kapitalizmu. V dôsledku skúseností revolúcie vývoj ukazoval, že KSČ získa v budúcich voľbách ešte výraznejšie víťazstvo ako tomu bolo v roku 1946, a preto sa buržoázia v úsilí o zachovanie svojho triedneho panstva pokúsila o kontrarevolučný zvrät progresívneho vývoja. Bol to pokus, ktorý ignoroval parlament, skutočný pomer síl a mechanicky vychádzal z analógií s rokom 1920. Buržoázna reakcia narazila na pevnosť zväzku robotníkov a roľníkov i na zmenenú medzinárodnú situáciu. Buržoázia bola vďaka tvorivému uplatňovaniu politiky robotnícko-roľníckeho zväzku izolovaná a zmetená. Ústavodarné národné zhromaždenie bolo očistené od reakčných poslancov a schválilo jednomyseľne vládu obrodeneho Národného frontu. Niekoľko týždňov po Februári schválilo novú ústavu, ktorá ústavne zakotvila i hlavné výsledky Februára: „My, ľud československý, vyhlasujeme, že sme pevne rozhodnutí vybudovať svoj oslobodený štát ako ľudovú demokraciu, ktorá nám zabezpečí pokojnú cestu k socializmu“.¹⁴

Tak sa KSČ podarilo zmeniť parlament z nástroja buržoázie v nástroj úplného oslobodenia robotníckej triedy a víťazstva revolúcie v Československu. Táto skúsenosť získaná v Československu, v jednej z najpriemyselnejších krajín sveta, s veľkými buržoáznodemokratickými tradíciami, získala v otázkach taktiky socialistickej revolúcie neobyčajný význam. Bola konkrétnou formou uplatnenia základných marxisticko-leninských princípov v daných špecifických podmienkach Československa.

Pokiaľ ide o riešenie februárovej vládnej krízy, umele vyvolanej reakciou, prebehlo prísne cestou ústavnou, pri zachovaní všetkých zásad for-

¹⁴ Ústava 9. května, Praha 1948, s. 31.

málnej parlamentnej demokracie i so súhlasom prezidenta Eduarda Beneša. Stalo sa tak na základe všeobecne demokratickeho programu v štáte, ktorý mal všetky prívlastky parlamentnej demokracie a v ktorom sa podieľala buržoázia na moci.

I naša skúsenosť potvrdzuje slová V. I. Lenina, že v epoche imperializmu, v dôsledku všeobecnej krízy kapitalizmu buržoázia už nie je schopná byť dôsledným zastáncom buržoázno-demokratických slobôd, stáva sa dezertérom národnej jednoty a naopak, do čela národa prichádza proletariát a revolučná robotnícka strana. Vlastenectvo, ktorým sa tak rada oháňala buržoázia, sa stalo zbraňou robotníckej triedy proti buržoázii a získalo robotníckej triede nových spojencov. Zatiaľ čo dovtedajšie závery o spojeních proletariátu vo vyspelých kapitalistických krajinách predpokladali prevážne podporu roľníckej chudoby pri neutralizácii stredných roľníkov, bolo v našich podmienkach v priebehu prerastania revolúcie dosiahnuté zväzku i so strednými roľníkmi. V mestách rozšírila robotnícka trieda svojich spojencov najmä medzi pokrokovou inteligenciou a drobnými živnostníkmi.

Tieto sily boli zhromaždené prostredníctvom politiky Národného frontu, ktorá sa v priebehu roku 1945—1948 postupne zmenila zo sily revolúcie národnej a demokratickej v silu revolúcie socialistickej. Ústavný, nekrvavý spôsob riešenia februárového konfliktu — okrem priaznivých medzinárodných podmienok — vychádzal z možnosti získania spojencov robotníckej triedy v priebehu národnej a demokratickej revolúcie a jej tvorivého rozvíjania. Práve táto politika prístupu k socialistickej revolúcii cestou revolúcie národnej a demokratickej je jedným z klenotov politiky KSČ, dôkazom, jej teoretickej a ideologickej pripravenosti, tvorivým uplatnením boľševických skúseností, čiže hovoriac Leninovými slovami, vystihnutím toho, čo je národno-osobité, národno-špecifické pri riešení medzinárodnej úlohy robotníckej triedy.

Víťazstvo socialistickej revolúcie v Československu nebolo výsledkom mechanického kopírovania skúseností boľševikov z rokov 1905—1907 a z roku 1917. Akékoľvek mechanické analogizovanie v tomto smere by odporovalo podstate leninskej teórie socialistickej revolúcie. KSČ nemohla sa striktne držať ani téz VII. kongresu Komunistickej internacionály, ktoré sa vzťahovali pre obdobie nastupujúceho fašizmu. KSČ a ostatné revolučné robotnícke strany v ľudovodemokratických štátoch museli uplatňovať tieto tézy pre podmienky boja za zvrhnutie fašistickej okupačnej moci, pre podmienky národnej a demokratickej revolúcie a pre sociálno-ekonomické a triedne pomery vlastnej krajiny. KSČ dokázala v rokoch 1944—1948 zvoliť taký postup a takú formu prístupu k socialistickej revolúcii, ktorá jej pomohla sústrediť dva rozhodujúce ľudové prúdy národa spoločným smerom k progresívnemu vývoju a tento vývoj podstatne urýchlil.

